

September
2013

NIEUWSBRIEF

ProDemos informeert burgers over de democratische rechtsstaat en stimuleert hen om hierin een actieve rol te spelen. Om zoveel mogelijk mensen bij de politiek te betrekken, werkt ProDemos op gemeentelijk, provinciaal en landelijk niveau.

DIT NUMMER: Zomerschool ^{PAG 2} • Rechtsexamen ^{PAG 3} • Stage in de Tweede Kamer ^{PAG 3} • Politiek voor Pabo's ^{PAG 4} • Lespakket en prijsvraag 200 jaar Koninkrijk ^{PAG 4} • Haagse stadswandelingen ^{PAG 5} • **Democracity** ^{PAG 6} • Rollenspel voor mbo ^{PAG 7} • Politiek actief! ^{PAG 8} • Agenda ^{PAG 9} • StemWijzers van Fryslân tot Santiago ^{PAG 10} • Filmvertoning 'No' ^{PAG 10} • **COLUMN** (door Joep Meddens) ^{PAG 11} • Gedachten over Europa ^{PAG 12} • Vragenuurtje ^{PAG 13} • Gesignaleerd ^{PAG 14} • **Publicaties ProDemos** ^{PAG 15}

ProDemos Zomerschool

Van Friesland tot Limburg: de deelnemers aan de ProDemos Zomerschool kwamen uit alle hoeken van het land. Ze waren student, ambtenaar, scholier, docent of gemeenteraadslid.

Kiesstelsels, Europa en de Algemene Rekenkamer

Drie dagen lang werden de deelnemers aan de ProDemos Zomerschool ondergedompeld in politiek, recht en debat. Een verslag van een geslaagde Zomerschool, met iedere dag een ander thema.

Dinsdag 16 juli: kiesstelsels

Prof. dr. Monique Leyenaar (hoogleraar Vergelijkende Politicologie, Radboud Universiteit Nijmegen) vergeleek de verschillende kiesstelsels in Europa met elkaar. Vooral de vraag of een districtenstelsel de politiek dichterbij de burger brengt dan evenredige vertegenwoordiging kwam aan de orde.

's Middags oefenden de deelnemers hun politieke vaardigheden in de workshops 'Schuilt er een raadslid in mij?' en 'Debatteren'.

“Volgens mij kunnen we in Nederland behoorlijk tevreden zijn met ons evenredige stelsel.”

Deelnemer Zomerschool

Woensdag 17 juli: Algemene Rekenkamer

Met onder andere een quiz nam collegelid Arno Visser de aanwezigen mee in de geschiedenis van de controle van de macht in ons land. De rode draad in deze geschiedenis is de constante golfbeweging van de macht: van centraal naar decentraal (stedelijk) niveau, en weer terug. In 2014 komt er weer een decentralisatiebeweging aan

waarbij drie grote taken naar de gemeenten worden overgeheveld: de jeugdzorg, de AWBZ en de arbeids-participatiewet. Hiermee stijgt het budget dat het Rijk onderbrengt bij gemeenten met 13 miljoen euro, bijna de helft meer dan de huidige 27 miljoen. Grote zorg is dan hoe de lokale rekenkamers op een goede manier de besteding van al die financiën kunnen controleren.

“Heel interessant om eens te kunnen horen waar een instantie als de Algemene Rekenkamer precies mee bezig is.”

Deelnemer Zomerschool

's Middags verzorgden twee lokale rekenkamers samen een workshop over hun werkwijze en over hoe de bevolking betrokken kan worden bij de onderzoeken.

Donderdag 18 juli: Europa

Op de laatste dag van de Zomerschool vertelde Hans van Baalen (lid van het Europees Parlement) over de manier van werken in het Europees Parlement en het Europa van de toekomst. Van Baalen is voorstander van een bescheiden Europa dat alleen datgene doet wat beter in Europees verband geregeld kan worden. Dus geen brede vergezichten van een federaal Europa. “Het betere is vaak de vijand van het goede”, aldus Van Baalen.

's Middags woonde een deel van de deelnemers op het Joegoslaviëtribunaal het proces tegen Karadžić bij. De anderen volgden de workshop 'Onderhandelen'. Aan het eind van deze laatste middag reikte ProDemos-directeur Kars Veling de certificaten uit.

De ProDemos Academie

De Zomerschool is een van de vele activiteiten die in het kader van de ProDemos Academie worden georganiseerd. Bij de ProDemos Academie kun je terecht voor leerzame activiteiten als lezingen, debatten en evenementen op het gebied van democratie en rechtsstaat.

Meer informatie: www.prodemos.nl/academie

Rechtexamen: wat weet jij van wet en recht?

“Dan heb ik toch het juiste beroep gekozen”, zegt rechter Maria van de Schepop, als ze na het behalen van het Meesterexamen haar certificaat in ontvangst neemt. In mei lanceerde zij de website Rechtexamen.nl van ProDemos. “Deze website is een heel goed idee. Want kennis over het recht is belangrijk. En meer kennis zorgt voor een beter debat.”

Het Rechtexamen is een online tool waarmee je je kennis van wet en recht kunt testen. Er is een Lekenexamen, voor beginners, en een Meesterexamen, voor gevorderden. Een kleine 2500 personen hebben de test inmiddels afgenomen. Uit de statistieken blijkt dat er nog hardnekkige misverstanden over het recht bestaan. Zo denkt 32% van de deelnemers aan het Lekenexamen dat een levenslange gevangenisstraf in Nederland maximaal 30 jaar duurt. En ruim de helft van de respondenten denkt dat je kunt scheiden zonder advocaat. Bij het Meesterexamen hadden deelnemers veel moeite met de vraag of de regering de Eerste Kamer kan ontbinden.

Gelukkig wordt er bij elk fout antwoord na afloop uitleg gegeven. Een deelnemer merkte in de evaluatie op: “Ik vond het Lekenexamen erg leerzaam, met heldere feedback.”

Denk jij dat je wet en recht kent? Ga voor de test naar www.rechtexamen.nl

Vmbo-leerlingen geven stage in de Tweede Kamer een dikke 8

Twintig vmbo-leerlingen mochten in de week van 13 mei hun maatschappelijke stage lopen in de Tweede Kamer. Vijf scholen in de buurt van Den Haag selecteerden hun politieke talentjes uit de derde klas van het vmbo. “Je moet wel politiek geïnteresseerd zijn”, zegt Sennay van het Grafisch Lyceum Rotterdam, “anders zou ik de stage niet aanraden.”

“Het is heel leerzaam; je leert veel over het regeren van het land”.

leerling van het Stanislas College in Rijswijk

De leerlingen gaven de stage een 8,2. “Ik heb veel Kamerleden leren kennen”, aldus Daniëlle van het Ashram College. “En ik heb veel geleerd van de Voorzitter van de Tweede Kamer”, vult Minoushka van het Stanislas College haar aan. De gesprekken met Anouchka van Miltenburg en de Kamerleden werden dan ook het hoogst gewaardeerd door de leerlingen, met respectievelijk een 8,9 en een 8,7.

Via een motie kreeg oud-Kamerlid Jack Biskop (CDA) voor elkaar dat de Tweede Kamer een maatschappelijke stage aanbiedt. “De Tweede Kamer is er voor iedereen”, aldus Biskop. “Ook voor leerlingen uit het vmbo of leerlingen met leerproblemen”.

“Het is een eer om bij de Tweede Kamer stage te lopen.”

leerling van het College St. Paul in Den Haag

Ook een vmbo-stage lopen in de Tweede Kamer?

De invulling van de maatschappelijke stage werd verzorgd door de Tweede Kamer en ProDemos. In oktober en in november wordt er weer een stage georganiseerd voor leerlingen uit het derde leerjaar van het vmbo.

Interesse? Neem dan contact op met Ingrid Faas: i.faas@prodemos.nl

KOM NAAR DEN HAAG VOOR LESINSPIRATIE

Politiek voor Pabo's

Op vrijdag 28 juni bracht een kleine groep studenten van Pabo de Kempel uit Helmond een bezoek aan ProDemos. Zij waren de eersten die gebruik maakten van ons nieuwe aanbod voor pabo's. Tijdens het dagprogramma in Den Haag leren de studenten alles over de landelijke politiek, bezoeken ze de Eerste en Tweede Kamer en gaan ze naar huis met praktische werkvormen die ze direct zelf in hun lessen kunnen gebruiken.

"Op Pabo de Kempel wordt veel aan burgerschap gedaan", vertelt Annemiek Schrader, docent geschiedenis op De Kempel. "Eerstejaarsstudenten kunnen kiezen uit verschillende projecten, een daarvan is politiek."

In het kader daarvan volgden de studenten bij ProDemos het programma Politiek voor Pabo's. Ze waren erg enthousiast over de invulling van de dag. Ze hebben er zelf iets van geleerd en de koppeling met de basisschool werd steeds gemaakt. Een mooie combi!"

Of wij komen naar u!

Lukt het niet om met de hele klas naar Den Haag te komen? Wij komen graag naar uw school voor een politieke workshop. Zowel het dagprogramma in Den Haag als de workshops op locatie bieden we gratis aan.

Lees meer op www.prodemos.nl/pabo

FOTO: LIZZY KALISVAART

10 handige werkvormen voor groep 7 en 8

The Best of ProDemos is een werkvormenboekje met 10 praktische werkvormen om democratie en politiek op een leuke en toegankelijke manier te behandelen in groep 7 en 8. U kunt het boekje bestellen voor €3,50 via onze webshop: www.prodemos.nl/webshop

LESPAKKET EN PRIJSVRAAG 200 JAAR KONINKRIJK

Het Koninkrijk der Nederlanden is jarig!

De scheiding der machten, kiesrecht, vrouwenemancipatie, de dekolonisatie... Van 2013 tot en met 2015 vieren we dat het Koninkrijk der Nederlanden tweehonderd jaar bestaat. In die twee eeuwen is er veel gebeurd: een heleboel positieve ontwikkelingen, maar ook minder mooie gebeurtenissen. Met het lespakket 200 jaar Koninkrijk kunnen docenten in het basis- en voortgezet onderwijs aandacht besteden aan de verworvenheden en de schaduwkanten van 200 jaar Koninkrijk.

Lespakket basisonderwijs

Het pakket voor de basisschool gaat over thema's als 'Van willekeur naar wet' en 'Van koning naar volk'. Binnen elk thema kunnen leerlingen aan de slag met opdrachten en werkvormen die aan belangrijke jaartallen uit onze geschiedenis worden gekoppeld.

Lespakket voortgezet onderwijs: geschiedenis en maatschappijleer

In vmbo, havo en vwo gaan leerlingen bij geschiedenis aan de slag met de Grondwet van 1848, het onderwijs rond 1900 en de dekolonisatie van Indonesië en Suriname. In het lespakket voor maatschappijleer komen de rechtsstaat, de rol van de overheid en de pluriforme samenleving aan bod.

Prijsvraag: bedenk een cadeau voor Nederland!

Daarnaast daagt ProDemos leerlingen uit om voor 15 november een cadeau te bedenken voor de verjaardag van ons land. Het hoeft geen cadeau te zijn dat je kunt vastpakken. Ook een idee, een wet of een oplossing voor een maatschappelijk probleem kan een geweldig cadeau voor ons Koninkrijk zijn. De winnaars van de wedstrijd mogen op zaterdag 30 november 2013 aanwezig zijn bij de officiële opening van de viering in de Ridderzaal.

Kijk voor meer informatie over de lespakketten en de prijsvraag op: www.prodemos.nl/200jaarkoninkrijk

NIEUWE STADSWANDELINGEN DOOR POLITIEK-HISTORISCH DEN HAAG

In de voetsporen van Koninkrijk en Republiek

Oktober is de Maand van de Geschiedenis. Het thema is dit jaar 'Vorst en Volk'. In het kader van dit thema heeft ProDemos twee nieuwe stadswandelingen ontwikkeld.

• Tweehonderd jaar Koninkrijk

Dit jaar is het tweehonderd jaar geleden dat de zoon van stadhouder Willem V, Willem Frederik, voet aan wal zette in Scheveningen. Willem Frederik werd later ingehuldigd als Koning Willem I. Tijdens deze wandeling loopt u langs het werkpaleis van Koning Willem Alexander, de voormalige paleizen van de Oranjes en diverse andere locaties die met de geschiedenis van de Oranjes te maken hebben.

Paleis Noordeinde in Den Haag (foto: Ministerie van Binnenlandse Zaken).

• Terug naar de Republiek

Europa bestond in de zeventiende en achttiende eeuw grotendeels uit koninkrijken. Een van de belangrijke uitzonderingen was de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, die van 1588 tot 1795 heeft bestaan. Deze republiek speelde een voorname rol op het wereldtoneel maar maakte in politiek opzicht soms turbulente tijden door. De wandeling *Terug naar de Republiek* voert onder andere langs het Binnenhof, waar in de Ridderzaal de Acte van Abdicatie werd ondertekend. Prins Maurits was de eerste Oranje-stadhouder die hier woonde. Daarnaast komt u langs de Kloosterkerk, paleis Noordeinde en uiteraard de Gevangenpoort.

Deelnemen

De nieuwe stadswandelingen van ProDemos zijn het hele jaar door te boeken voor groepen (max. 25 personen).

Speciaal aanbod

Wilt u alleen of met een klein groepje deelnemen aan een van bovenstaande stadswandelingen? In de Maand van de Geschiedenis kunt u zich individueel inschrijven voor de stadswandelingen op 5, 19 en 26 oktober.

De stadswandelingen duren 1,5 uur. Een bezoek aan de Ridderzaal is onder voorbehoud inbegrepen. Kaartjes kosten € 10,00.

Meer informatie:
www.prodemos.nl/stadswandelingen

De onthoofding van Johan van Oldenbarnevelt in 1619.

“Liever een ziekenhuis dan een bibliotheek!”

MET DEMOCRACY RICHTEN KINDEREN HUN EIGEN WOONPLAATS IN

Met kinderen uit de gemeente Oegstgeest heeft ProDemos onlangs een pilot uitgevoerd om het nieuwe spel Democracy in de raadzaal te testen. Het spel begint met een klein stadje, waarin alleen huizen staan. De hele klas bouwt daarna samen een volwaardige stad. Natuurlijk via democratische besluiten. “Een bibliotheek is belangrijk, maar ik wil ook een ziekenhuis in de buurt.”

Dijana Vuletic, medewerker Welzijn & Onderwijs bij de gemeente Oegstgeest, vertelt hoe zij het spel heeft ervaren.

Wat is er bereikt bij de deelnemende kinderen?

“De kinderen leren dat er naast hun eigen belang ook een algemeen belang is. Op een speelse manier zetten ze hun eerste stap op weg naar actief burgerschap: ze overleggen, beargumenteren en voelen zich gehoord. Dat is ook echt zo: voor ons is het spel een kans om meningen van kinderen te horen.”

**“Is die speelplek daar wel nodig?
Er is nu zoveel groen en straks
verpest je de ruimte.”**

Leerlinge tegen raadslid tijdens Democracy

Waarom spreekt dit spel kinderen aan?

“Ze kunnen hiermee aangeven wat ze belangrijk vinden; ze kunnen hun mening geven. Uit het spel blijkt dat kinderen soms andere keuzes maken dan volwassenen zouden denken. Als je daarachter komt, kan dat het beleid beïnvloeden en kan dat dus bijgesteld worden.”

Welke rol speelt de entourage, de raadzaal?

“De kinderen vinden het heel spannend! Ze ervaren hoe het er daar aan toegaat, hoe zo’n vergadering gaat. Ook vinden ze natuurlijk het ‘spelen’ met de microfoontjes heel interessant!”

Hoe hebben de betrokken raadsleden alles ervaren?

“Heel positief! Ze bleven vaak langer dan van tevoren afgesproken, omdat ze nieuwsgierig waren naar de ideeën van de kinderen. Ze kregen uit de eerste hand een beeld van hoe kinderen denken en wat ze willen. Zo stelde een meisje een vraag over de plannen van een nieuwbouwwijk. Zij vroeg zich af waarom daarin een speelplek moest komen. Is dat wel nodig? Je hebt daar veel groen en met zo’n speelplek verpest je de ruimte.”

Hoeveel inspanning kost het de gemeente om dit te organiseren?

“Het kostte mij niet veel tijd. Het was natuurlijk wel een nieuw project, dat we bekend moesten maken en uitleggen aan de scholen. Als je het jaarlijks zou doen, weten de scholen meteen waar het over gaat. Het spel duurt 2 uur, met de tijd ervoor en erna ben je 3 uur kwijt per klas. Je helpt dan de spelleider van ProDemos en je kunt tegelijkertijd de meningen van kinderen horen.”

ProDemos biedt gemeenten Democracy gratis aan. Kijk voor meer informatie op: www.prodemos.nl/democracy

GRATIS GASTLESSEN VOOR MBO OVER (GEMEENTE)POLITIEK

Lesje handjeklap in de lokale politiek

“De wethouder van jouw gemeente wil dat jongeren minder alcohol drinken. Hij wil preventielessen op scholen invoeren, een opvoedspreekuur voor ouders, strengere leeftijdscontroles bij de supermarkt en duidelijke afspraken met sportverenigingen over het verkopen van alcohol in de sportkantines. Is jouw partij het hier mee eens? Waarom wel/niet?”

Met deze kraakheldere casus worden de mbo-studenten tijdens de gastles ‘Rollenspel Lokale Politiek’ uiteen gestuurd. Ze splitsen zich op in fictieve lokale partijen. Zoals de partij Vrijheid Voorop, die deze nieuwe regels als liberale partij per definitie niet ziet zitten. Of de Partij voor de Jeugd, die het plan van de wethouder wel erg betuttelend vindt. Hoe krijgt de wethouder van de Volkspartij toch een meerderheid voor zijn voorstel?

In dit rollenspel kruipen studenten in de huid van gemeenteraadsleden. Door te onderhandelen moeten ze een meerderheid proberen te vinden voor hun standpunt. Zoals in alle gastlessen van ProDemos, staat ook hier leren door ervaren centraal. Deze aanpak sluit goed aan bij de leerstijl van mbo-studenten.

Goed voorbereid naar de stembus in 2014

Veel mbo-studenten mogen in 2014 voor het eerst stemmen voor de gemeenteraadsverkiezingen.

ProDemos helpt u graag om deze groep jongeren goed voor te bereiden op hun democratische plicht. Naast het Rollenspel Lokale Politiek zijn nog drie andere gastlessen zeer geschikt voor de periode voor en na de gemeenteraadsverkiezingen:

- *Stemmen en de stemprocedure*: behandelt de praktische gang van zaken op het stembureau.
- *Politieke partijen*: studenten vormen zelf partijen en ervaren zo hoe de politiek werkt en hoe belangen kunnen verschillen.
- *Formatiespel*: studenten spelen een formatie na. Hoe kom je tot een college van B en W? Hoe worden afspraken gemaakt over de hoofdlijnen van beleid? Kortom: wat gebeurt er met jouw uitgebrachte stem?

ProDemos biedt al deze gastlessen gratis aan voor mbo-scholen. Kijk voor een compleet overzicht van alle gastlessen op www.prodemos.nl/gastlessen.

FOTO'S: SYLVIA HEIJNIS

EUROPE LECTURE 2013
Discussing Europe's significance

October 25, 2013. Ticket: € 9,- *
F. W. de Klerk, former President of South Africa
www.theeuropelecture.com

* For 50 % discount use this code: pDeEule9313

CURSUS EN TOOLBOX POLITIEK ACTIEF GROOT SUCCES

Iedereen politiek actief!

Met het oog op de gemeenteraadsverkiezingen ontwikkelde ProDemos de cursus Politiek Actief. Deelnemers aan deze cursus worden voorbereid op het werk van een gemeenteraadslid en leren hoe de lokale politiek werkt. Er bleek ontzettend veel behoefte aan deze kennis en verdieping. De cursus is in 20 gemeenten uitgevoerd, waarvan 9 gemeenten hem zelf verzorgden met behulp van de Toolbox Politiek Actief: een kant-en-klaar cursuspakket met handleiding. Ook voor mensen die niet in een deelnemende gemeente woonden en toch graag mee wilden doen was er een oplossing: de cursus Politiek Actief bij ProDemos in Den Haag. Door het hele land staan ondertussen oud-cursisten op de kandidatenlijst van een lokale politieke partij.

Cursus Politiek Actief in Brielle

In de gemeente Brielle meldden zich maar liefst 98 personen aan voor de cursus. Griffier Leo van Steijn vertelt over het succes van de cursus in Brielle.

Hoe kijkt u terug op de cursussen Politiek Actief die ProDemos in uw gemeente heeft verzorgd?

“Met een enorme opkomst en veel positieve reacties na afloop kan ik alleen maar concluderen dat de cursus erg succesvol was. Ervaren docenten wisten met hun gevarieerde programma de cursisten uit te dagen en te enthousiasmeren.”

Heeft de cursus bijgedragen aan het vergroten van de politieke betrokkenheid van de inwoners in Brielle en zo ja, op welke manier?

“De politieke betrokkenheid is vergroot. Niet alleen staan cursisten op de groslijst van de politieke partijen, maar er is zelfs een nieuwe partij opgericht en jongeren hebben de jeugdraad Brielle opgericht.”

Heeft u tips voor andere gemeenten die de politieke betrokkenheid in hun gemeente willen vergroten?

“Organiseer een cursus Politiek Actief, zo nodig in samenspraak met de volksuniversiteit, nodig mensen uit als gast in de raad, zet social media in en blijf vooral contact houden met je burgers.”

Toolbox Politiek Actief in Giessenlanden

In Giessenlanden verzorgde griffier Nelleke Both de cursus zelf met de Toolbox: “Het lesmateriaal van ProDemos was erg ondersteunend. Twintig inwoners volgden vier avonden de cursus Politiek Actief die werd afgesloten met een bezoek aan een raadsvergadering. De cursisten beoordeelden de cursus met gemiddeld een acht of hoger en diverse cursisten zijn politiek actief geworden. Vooral de lokale inkleuring, de gastlessen door lokale politici en de interactieve onderdelen met raadsleden werden zeer gewaardeerd.”

Tip! Reportage op Politiek24

Het online tv-kanaal Politiek24 heeft van de cursus Politiek Actief in Lansingerland een reportage gemaakt. Te vinden op www.nos.nl met de zoekwoorden: ‘cursus gemeenteraadslid’.

Aanmelden nieuwe cursus Politiek Actief

In september 2013 start opnieuw een cursus Politiek Actief bij ProDemos in Den Haag. Voor geïnteresseerden in de lokale politiek en kandidaat-raadsleden is deze cursus een mooie kans om goed voorbereid te starten met de campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen.

Voor meer informatie en aanmelden:
www.prodemos.nl/cursussen

**“Jaarlijks aanbieden deze cursus!
Hartstikke goed initiatief.”**

Deelnemer cursus Politiek Actief

Agenda

4 september	Democratie in Debat – Actualiteitendebat
6 september	Opening tentoonstelling Decadente Dictators
7 september	Museumnacht Den Haag
7 september	Start cursus Politiek Actief
10 september	Vertoning film 'No' over het nee tegen Pinochet
13 september	Nacht van de Dictatuur
13 september	Seminar Gemeenteraad van de Toekomst
14 september	Dag van de Democratie
14/15 september	Open Monumentendag
15/16 september	Prinjesfestival met prijsuitreiking voor beste politieke boek
17 september	Prinsjesdagdebat
2 oktober	Democratie in Debat – Actualiteitendebat
5 oktober	Stadswandeling Tweehonderd jaar Koninkrijk
11 oktober	Democratie in Debat – Wat werkt: ontwikkelingshulp of handel?
11 oktober	Seminar Gemeenteraad van de Toekomst
18 oktober	Politieke avond in Almelo
19 oktober	Stadswandeling Tweehonderd jaar Koninkrijk
26 oktober	Stadswandeling Terug naar de Republiek
6 november	Democratie in Debat – Actualiteitendebat
8 november	Democratie in Debat – Gezondheidszorg
14 – 16 november	NECE-conferentie
15 november	Seminar Gemeenteraad van de Toekomst
18 november	Uitreiking Gonsalvesprijs
14 december	Race naar de Raad

7 september MUSEUMNACHT DEN HAAG

Bij ProDemos kan men zich tijdens de Museumnacht onderdompelen in politiek Den Haag en een politicus, parlementair journalist (Ferry Mingelen) of rechter ontmoeten. Er is vooral veel te doen: test in het DemocratieLAB je democratische gehalte, shop je stemadvies bij elkaar in de Stem-Wijzerwinkel of vermaak je met de vele andere politieke spelletjes. Sluit de avond af met een stellingendebat waarin je als ware politicus het debat aangaat.

Meer informatie: www.museumnachtdenhaag.nl

13 september NACHT VAN DE DICTATUUR

Ervaar de vele kanten van een dictatuur met o.a. lezingen van Maarten van Rossem en Frank Westerman, een wedstrijd propaganda voeren, een dictatoriale pubquiz, nachtrondleidingen en de rechtszaak 'Advocaat van de Dictator' met Chazia Mourali en Jan Pronk. Kom er in het Dictatuurlab achter hoe dictatoriaal je zelf bent en bekijk de documentaire 'Onze dierbare dictators' of in de Gevangenpoort 'The Stanford Prison Experiment'. De Nacht van de Dictatuur: gegarandeerd gecensureerd en ondemocratisch!

Meer informatie: www.nachtvandedictatuur.nl

14 september DAG VAN DE DEMOCRATIE

De Dag van de Democratie biedt gemeenten een mooie gelegenheid om de betrokkenheid bij de lokale democratie te vergroten. In het hele land organiseren gemeenten activiteiten. Kijk voor een overzicht van alle deelnemende gemeenten op:

www.prodemos.nl/dagvandedemocratie

17 september PRINSJESDAGDEBAT

Te Gast @ProDemos staat op dinsdagavond 17 september natuurlijk helemaal in het teken van Prinsjesdag! Prominente journalisten en politici geven hun beschouwing over de Troonrede. Het publiek doet actief mee aan de 'hoedje-op-hoedje-af'-quiz, waarmee ieders kennis over de kort daarvoor uitgesproken troonrede wordt getest.

11 oktober DEBAT

Wat werkt: ontwikkelingshulp of handel?

"Ontwikkelingshulp helpt niet echt." "We moeten inzetten op economische samenwerking die ook voor Nederland loont." "Betaal militaire missies uit het budget voor ontwikkelingssamenwerking." Deze taal is typisch voor deze tijd.

Klopt dat allemaal wel? Is ontwikkelingshulp echt uit de tijd of willen we er gewoon geen geld meer aan uitgeven? Kom erachter tijdens dit debat met deskundigen uit de wereld van de politiek, de wetenschap en de ontwikkelingshulp.

Meer informatie: www.democratieindebat.nl

14 december RACE NAAR DE RAAD

Dag voor kandidaat-gemeenteraadsleden. Volg verschillende workshops en leer hoe u een succesvolle verkiezingscampagne voert en na de verkiezingen een sterke start maakt als gemeenteraadslid. U kunt kiezen uit:

- Debatteren in verkiezingstijd
- Spreken en speechen in de campagne
- Ben ik in beeld? Sterk in de media tijdens de verkiezingen
- De gereedschapskist van een raadslid
- Basiskennis gemeentefinanciën
- Slim campagnevoeren

Kosten € 35,00 per persoon (inclusief lunch).

Meer informatie: www.prodemos.nl/racenaarderaad

Kijk voor een actueel overzicht van onze activiteiten op www.prodemos.nl/agenda

StemWijzer van Fryslân tot Santiago

FOTO: LIZZY KALISWAART

Het jaar 2014 wordt een druk verkiezingsjaar, met de gemeenteraadsverkiezingen en de Europese verkiezingen. Maar ook in 2013 valt er in Nederland en het buitenland al wat te kiezen: in Nederland vinden gemeentelijke herindelingsverkiezingen plaats, in Duitsland de Bondsdagverkiezingen en in Chili presidentsverkiezingen. Bij al deze verkiezingen helpt de StemWijzer weer door de feiten, standpunten en onderlinge verhoudingen tussen kandidaten/partijen overzichtelijk op een rij te zetten.

November 2013: herindelingsverkiezingen in Friesland en Alphen aan den Rijn

Op 13 november vinden in drie Friese gemeenten en in Alphen aan den Rijn herindelingsverkiezingen plaats. Zowel in Leeuwarden als in Alphen zal de StemWijzer worden ingezet om zoveel mogelijk kiezers naar de stembus te krijgen. In beide gemeenten kunnen inwoners:

- meepraten over welke stellingen in de StemWijzer moeten komen via een online forum.
- hun Stemwijzeruitslag delen via de speciale Facebook- en Twitterapps.
- de StickerStemWijzer doen: een tastbare versie van de website.

StickerStemWijzer: ook in Duitsland

Op grote zeildoeken stickeren bezoekers hun mening over de stellingen. Sommige doeken slaan rood uit, andere groen en weer andere zijn een mengeling van

groen en rood: de hete hangijzers in de lokale politiek. De bezoeker krijgt ook nog een persoonlijke uitslag door het overgebleven stickervel in te leveren. De Sticker-StemWijzer is zo een simpele maar doeltreffende manier om discussies aan te zwengelen op evenementen, politieke markten of in de hal van het stadhuis.

Het concept van de StickerStemWijzer is ook afgenomen door de Duitse zusterorganisatie van ProDemos, die dat voor de 'Wahl-O-Mat' (de Duitse versie van de StemWijzer) wil gebruiken. Bij de Bondsdagverkiezingen van 22 september zullen miljoenen kiezers van de Wahl-O-Mat gebruik maken.

Voto Informado: Chili naar de stembus

In oktober gaat de eerste Latijns-Amerikaanse StemWijzer online: de Voto Informado ('geïnformeerde stem'). Twintig jaar na het einde van de Pinochetdictatuur, vinden op 17 november in Chili presidentsverkiezingen plaats. De Voto Informado wordt ontwikkeld op initiatief van de Chileense tak van de Duitse Konrad Adenauer Stichting. Een projectteam met wetenschappers van vijf universiteiten waarborgt de politieke onafhankelijkheid en onpartijdigheid.

Kijk voor het laatste nieuws over de StemWijzer op www.stemwijzer.nl

FILMVERTONING 'NO'

Hoe een reclameman Pinochet uit het zadel kreeg

Van politiek snapt de Chileense reclamemaker René (Gael García Bernal) weinig. Maar als de pessimistische oppositie, dankzij buitenlandse druk, een referendum over Pinochet mag houden, weet hij één ding zeker: 'Nee' kan alleen winnen met een blife campagne.

De film 'No' van regisseur Pablo Larraín laat zien hoe een commerciële reclamemaker de zwaarmoedige politieke oppositie aanzet tot een vrolijke, optimistische Nee-campagne. De campagne leidt tot de uiteindelijke doodsteek voor Pinochets regime bij het referendum in 1988.

Op 10 september vertoont ProDemos dit derde deel van Larraíns Pinochet-drieluik, als opmaat naar de Nacht van de Dictatuur op 13 september. Na afloop is er een gesprek over de rol van publiciteitscampagnes in dictaturen.

Praktische informatie

- ProDemos, Hofweg 1 (Den Haag)
- Dinsdag 10 september
- 20.00 – 22.30 uur (inloop vanaf 19.30 uur)
- aanmelden: mail naar aanmelden@prodemos.nl (niet verplicht, wel gewenst)

De filmvertoning wordt in samenwerking met Movies that Matter georganiseerd.

Politieke reclame aan banden?

De film 'No' (zie pag. 10, red.) laat zien hoe belangrijk het vrije woord is voor een democratie. Met 15 minuten zendtijd per dag werd Chili weer een democratie. Daarnaast laat de film zien wat voor een sterk middel reclame is. Een middel dat met evenveel succes voor een nieuwe rimpelcrème als tegen een militaire dictatuur kan worden ingezet. Reclame geeft de zender controle over de boodschap. Handig om wel de positieve kanten, maar niet de negatieve te belichten. En om kritische vragen of weerwoord te vermijden.

Politieke reclame biedt outsiders een kans hun boodschap te brengen als dat in de onbetaalde media niet lukt. Reclame wordt dan ook graag gebruikt door politici. De laatste Nederlandse verkiezingscampagne kostte de partijen gezamenlijk 11,5 miljoen euro. Dat is nog niets vergeleken met de VS: de laatste presidentsverkiezingen kostten daar twee miljard euro. En de reclamebudgetten groeien nog altijd verder.

Reclame wordt gereguleerd. Terecht: we willen niet worden voorgelogen over ons wasmiddel. Voor sommige gevaarlijke producten wordt reclame zelfs beperkt (alcohol) of verboden (tabak). Voor 'gewone' producten en diensten kent het Burgerlijk wetboek specifieke reclameregels. De adverteerder mag niet misleiden. Hij moet eerlijk zijn over de eigenschappen, gebruiksmogelijkheden, garantie, prijs en nog veel meer. Vals vergelijken mag ook niet: producten die worden vergeleken moeten echt vergelijkbaar zijn. De vergelijking moet volledig zijn en de producten van de concurrent eerlijk gepresenteerd, zonder deze onnodig te kleineren.

Maar waar regulering van reclame voor wasmiddel of frisdrank een eigen plek in de wet heeft, moet reclame voor denkbeelden het doen met de Nederlandse Reclame Code en eventueel het algemene artikel over onrechtmatige daad. Niemand kan politieke reclame-makers dus de wet voorschrijven, terwijl er ook over

politieke reclame voldoende wordt geklaagd bij de Reclame Code Commissie. In 2012 zouden posters van de Jonge Socialisten met parodiërende teksten in de bekende huisstijl van de VVD misleidend zijn. Omdat het duidelijk om parodieën ging en het logo van de Jonge Socialisten op de poster stond, werd de klacht afgewezen.

Een VVD-spot waarin werkenden belastingvoordeel werd beloofd – omdat wie niets doet in Nederland in de watten zou worden gelegd, terwijl werkenden gepakt worden – mocht ook. Vrijheid van meningsuiting woog zwaarder dan het mogelijk kwetsen van de niet-werkende Nederlander. Ook over een FNV-spot (waarin minister-president Rutte lachend in beeld komt nadat wordt uitgelegd dat zijn kabinet bezuinigt op sociale werkplaatsen) werd geklaagd. De vrije meningsuiting won, de klacht werd afgewezen.

Maar niet alles mag. De Reclame Code Commissie oordeelde dit jaar dat de Partij voor de Dieren een nogal gruwelijke reclamespot, waarin de slachting van diverse dieren te zien was, niet meer rondom Sesamstraat zou moeten uitzenden. En in 2006 beweerde Leefbaar Zwolle in strijd met de waarheid dat zij de enige partij was die tegen bepaalde bouwplannen was. Het was niet waar, en de Code Commissie adviseerde om voortaan eerlijk te adverteren.

Deze uitspraken illustreren de moeilijkheid van het reguleren van politieke reclame. Vrijheid van meningsuiting, ook in reclame, is zeer belangrijk voor een democratie. Tegelijkertijd is politieke reclame gewoon reclame: soms klopt er iets niet. Als daartegen voor wasmiddel wettelijke regels zijn, zouden die er dan voor politieke reclame niet moeten zijn? 'No' toch zeker?

Joep Meddens
Advocaat Intellectueel
eigendoms- en reclame-
recht en gemeenteraadslid
in Hilversum

Gedachten over Europa

Met de komst van het Europa Direct Informatie Centrum (EDIC) heeft ProDemos er een nieuw speerpunt bij gekregen. Er is de afgelopen maanden dan ook veel georganiseerd, gedebatteerd, geanalyseerd en gebrainstormd rond het thema Europa.

Een impressie:

“De crisis ontstond door de banken, dat zijn veel mensen vergeten. In de beeldvorming is het een publieke crisis geworden. Europa heeft er 500 miljard in gestoken om de banken te redden. Nu rijst de jeugdwerkloosheid in veel Europese landen de pan uit en doet de EU niets. Dat stuit op onbegrip bij veel Europeanen. Hebben we eigenlijk wel iets aan die hele EU? Of kost het ons alleen maar geld?”

Europarlementariër Kathleen van Brempt tijdens het symposium ‘De toekomst van Europa’ dat ProDemos op 6 juni organiseerde ter gelegenheid van het afscheid van plaatsvervangend directeur en oud-Europarlementariër Nel van Dijk.

FOTO: LIZZY KALISVAART

“Links moet met een tegenverhaal komen. Er gaat nu veel verloren aan sociale rechtvaardigheid, terwijl dat het fundament is van onze Europese identiteit.”

Agnes Jongerius (oud-voorzitter FNV en docent op de Universiteit van Utrecht) tijdens het symposium ‘De toekomst van Europa’.

FOTO: LIZZY KALISVAART

“Het is nooit te laat om Europa te redden!”

Oud-Europarlementariër Nel van Dijk tijdens het symposium ‘De toekomst van Europa’.

“Bij het bedenken van toekomstscenario's gaat het niet om wat je hoopt, maar om wat je denkt.”

Instructie van workshopleider Renate Kenter tijdens de NECE-workshop op 8 juli waarbij toekomstscenario's voor Europa werden bedacht. De resultaten liepen zeer uiteen: van doemscenario's als een economische crisis die uitloopt op oorlog tot een federaal Europa als oplossing.

“Nederland investeert te weinig in voorlichting over Europa. In veel schoolboeken ontbreekt de vierde bestuurslaag, namelijk Europa. Er is onderzoek gedaan naar hoe Europese landen les geven over de EU. Vanuit Finland kwamen drie gebonden boeken, terwijl andere landen de lessen over Europa slechts afdeden met stencils en folders. In Finland denkt men over het algemeen positief over Europa.”

Eduardus Slootweg (directeur van de vertegenwoordiging van het Europees Parlement in Nederland) tijdens een debat ter gelegenheid van de opening van het EDIC op 18 juni.

“Europa moet uit de zaaltjes weg. Neem de Rubber Duck: een opvallend kunstwerk dat de wereld over reist en mensen op een originele manier met elkaar in gesprek brengt. De volgende keer spreken we met een picknickmand in het park af.”

Godelieve van Heteren (Europese Beweging Nederland) tijdens een debat ter gelegenheid van de opening van het EDIC op 18 juni.

Meedenken over Europa?

Van 14 – 16 november vindt bij ProDemos de internationale NECE-conferentie plaats met als titel: The EU and the promise of democracy: What can Citizenship Education and Civil Society contribute?

Thema's zijn de economische crisis en het teruglopende vertrouwen van mensen in het 'project Europa'. NECE is een Europees netwerk dat zich bezighoudt met de invloed en de rol van burgerschapseducatie in Europa en het bevorderen van kennisuitwisseling tussen Europese landen onderling.

Meer informatie: www.prodemos.nl/nece

VRAGENUURTJE

Informatiespecialist Walter Jansen van ProDemos geeft antwoord op uw vragen op het gebied van politiek, democratie en rechtsstaat. In het kader van de vestiging van het EDIC Den Haag (Europa Direct Informatie Centrum) bij ProDemos beantwoordt hij ook vragen over de Europese Unie. Als voorbeeld deze keer een vraag over Cyprus en de EU.

Geachte heer of mevrouw,
Cyprus is de laatste tijd volop in het nieuws. Het eiland heeft een Grieks gedeelte en een Turks gedeelte. Ik heb nergens duidelijk kunnen vinden of alleen het Griekse deel lid is van de EU of toch het hele eiland. Als toch het hele eiland lid is, betekent dat dan dat het Turkse deel dezelfde rechten en plichten heeft als andere lidstaten? Als alleen het Griekse deel lid is, hoe is dan de grensbewaking tussen beide delen geregeld?

Bij voorbaat hartelijk dank en vriendelijke groeten,
J.T.

“Het Griekse deel van Cyprus gebruikt de euro, Noord-Cyprus de Turkse lira.”

*Geachte J.T.,
Cyprus is sinds 1974 verdeeld in een Turks noorden en een Grieks zuiden. Turkse troepen voerden toen een invasie uit op het eiland, nadat voorstanders van aansluiting bij Griekenland een staatsgreep hadden gepleegd. Het eiland is sinds 2004 lid van de Europese Unie en heeft sinds 2008 de euro, maar in de praktijk geldt dat alleen voor het Griekse deel. In het noorden is de zelf uitgeroepen Turkse Republiek Noord-Cyprus gevestigd, die alleen door Turkije wordt erkend.*

Het noorden gebruikt de Turkse lira en wordt financieel overeind gehouden met jaarlijks honderden miljoenen euro's aan subsidies en leningen van Turkije.

Er is geen economisch verkeer met Grieks-Cyprus en gezien de status van Noord-Cyprus gaat het daarmee in de praktijk gebukt onder een handelsembargo met de gehele Europese Unie plus vele andere landen. Wel zijn er sinds april 2003 vijf grensovergangen voor inwoners en toeristen.

Met vriendelijke groet,
Walter Jansen,
informatiespecialist
ProDemos/EDIC

FOTO: LIZZY KALISVAART

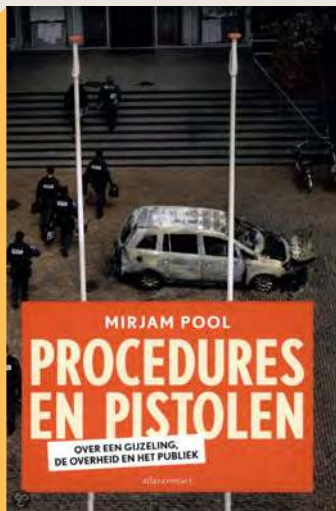

Zelf een vraag stellen?

U kunt mailen naar info@prodemos.nl, een tweet sturen naar @ProDemos, bellen met (070) 757 02 70 of langskomen bij onze balie in het Informatiecentrum. Het Informatiecentrum is op werkdagen geopend van 10.00–16.30 uur. De ingang is via het Bezoekerscentrum op Hofweg 1.

GESIGNALEERD

Procedures en pistolen: over een gijzeling, de overheid en het publiek

In dit boek beschrijft Mirjam Pool op gedetailleerde wijze de veel in de media besproken gijzeling van een wethouder en vier ambtenaren. Op 16 juni 2008 gijzelde restauranthouder Ahmet O. hen in het stadhuis van Almelo.

Ahmet en zijn vrouw Ayse dromen ervan om in de binnenstad van Almelo een groot café-restaurant te beginnen. Maar ook het college van B en W heeft grote plannen voor Almelo: het Masterplan Almelo. Dit ambitieuze plan heeft grote gevolgen voor de inrichting van de binnenstad en daarmee ook voor het pand waar Ahmet O. en Ayse O. hun café-restaurant starten.

Stap voor stap raken zij als burgers verstrikt in de bureaucratie van de gemeente. De situatie loopt zo erg uit de hand dat Ahmet O. op 16 juni 2008 eerst het café-restaurant in brand steekt en daarna zijn voor het stadhuis geparkeerde auto. Met twee geladen pistolen gaat hij op zoek naar de wethouder van wie hij vindt dat die verantwoordelijk is voor alle problemen. Vervolgens gijzelt hij 5 uur lang een andere wethouder en vier ambtenaren. Het is wereldnieuws. Landelijke media, zoals Zembla en Pauw & Witteman, versterken het beeld van een burger die tot wanhoop is gedreven door de overheid. Als lezer krijg je een scherp inzicht in hoe verschillend

de 'werelden' zijn van de burgers en de ambtenaren en politici van een gemeente.

Ook voor Ahmet O. en Ayse O. is het een grote tragedie. Zij zien hun droom letterlijk en figuurlijk in rook opgaan. Ahmet krijgt een lange gevangenisstraf en zal nog tot oktober 2015 vastzitten. Omdat hij in 2012 vanwege zijn strafblad 'ongewenst vreemdeling' is verklaard, zal hij zodra hij vrij komt Nederland moeten verlaten.

Bijzonder is dat schrijfster Mirjam Pool de gebeurtenis persoonlijk heeft meegemaakt. Op het moment van de gijzeling werkte zij voor de gemeente Almelo.

Dit boek is interessant voor ambtenaren, bestuurders en politici van alle gemeenten. Een treffende zin over de bestuurscultuur van Almelo beschrijft een valkuil voor alle gemeenten en bestuurders: "Hoe langer ze (de wethouders) hun positie bekleden, des te verder lijken ze van de Almeloërs af te komen staan."

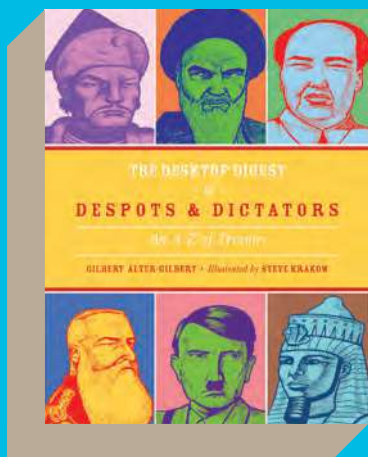
Huri Sahin

Huri Sahin is projectleider voor de dienst Op Locatie van ProDemos. In haar werk ondersteunt zij gemeenten in het betrekken van inwoners bij de lokale politiek.

Annemieke Bijker

Annemieke Bijker loopt een stage Event management bij ProDemos en organiseert onder andere de Nacht van de Dictatuur op 13 september (zie pag. 9)

The Desktop Digest of Despots and Dictators

In dit kleurrijke boekje blader je langs historische figuren en levende dictators die nogal wat onaangename wapenfeiten op hun naam hebben staan. Met een korte beschrijving en bizarre wetenswaardigheden passeren er meer dan 150 de revue. Zo valt te lezen dat Farouk I van Egypte ooit eens alle leeuwen in de dierentuin doodschoot nadat hij daar een nachtmerrie over had gehad. President François Duvalier van Haïti liet ooit zijn politieke opponent onthoofden en schold het met ijs gekoelde hoofd daarna dagenlang uit op zijn werkkamer. Ook komen er namen in voor die tegenwoordig ook met positieve daden worden geassocieerd, zoals Haile Selassie en Atatürk. Al met al is het een informatief en grappig koffietafelboekje dat ook als encyclopedie vrij aardig te gebruiken is, al is het overzicht niet uitputtend.

PUBLICATIONS

Wie bestuurt de EU?

“De Europese Unie (EU) is een organisatie waarin 28 landen in Europa samenwerken. Eén ervan is Nederland. Een aantal landen werkt al meer dan vijftig jaar samen. Andere landen hebben zich nog niet zo lang geleden aangesloten bij de EU.” In dergelijke klare taal wordt in dit gratis boekje de geschiedenis en de werking van de Europese Unie beschreven.

Wie bestuurt de Europese Unie?

ProDemos Huis voor democratie en rechtsstaat

BESTELLEN

U kunt de publicaties bestellen via de bon achterop deze nieuwsbrief of online op www.prodemos.nl/webshop

Wat is rechtspraak?

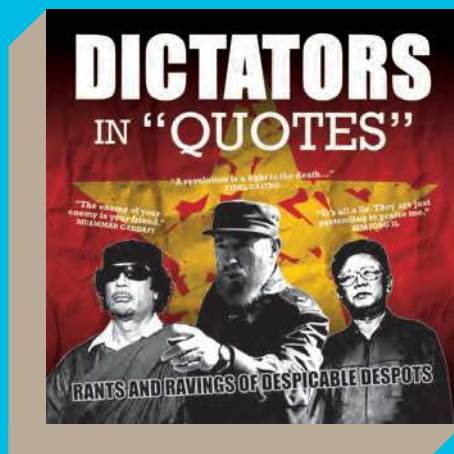
Een belangrijk onderdeel van onze Nederlandse rechtsstaat is de onafhankelijke rechtspraak. Maar wat is het verschil tussen een rechter en een officier van justitie? En welke rechtsgebieden zijn er allemaal? Dit gratis boekje biedt heldere antwoorden op deze vragen.

Wat is rechtspraak?

ProDemos Huis voor democratie en rechtsstaat

Dictators in Quotes

Lichter te verteren is het boekje *Dictators in Quotes*. Met mooie grafische vormgeving, foto's en quotes wordt de grootheidswaanzin, leugenachtigheid en kwaadaardigheid van autoritaire leiders in beeld gebracht. Dat levert zwarte humor op met een bittere nasmaak. Maar ja, zoals Mugabe ooit zei:
"It may be necessary to use methods other than constitutional ones."

Het Haagse Binnenhof: acht eeuwen centrum van de macht

Het machtscentrum Den Haag werkte vroeger als een magneet. Op een klein gebied rond het Binnenhof vestigden zich regenten, rechters en rekenmeesters, maar ook tal van instituten. En toen Nederland een koninkrijk was geworden, bouwden de vorsten er hun paleizen.

Dit rijkelijk geïllustreerde boek gaat over al die plaatsen en gebouwen die in een periode van achthonderd jaar het Binnenhof hebben gemaakt tot wat het nog steeds is: het centrum van de macht in Nederland.

Jaco Alberts, Eddy Habben Jansen en Diederik Smit

152 pagina's, full colour

ISBN 978-90-6473-475-5

€ 24,95

Colofon

Deze nieuwsbrief is een uitgave van ProDemos en verschijnt 4 x per jaar.

DIT NUMMER: **Redactie:** Afd. Communicatie • **Basisvormgeving:** www.kruit.nl • **Lay-out:**

Carrie Zwarts • **Druk:** Ten Brink • **ProDemos** • Hofweg 1H • 2511 AA Den Haag • (070) 757 02 00 •

info@prodemos.nl • **ProDemos op internet:** www.prodemos.nl • www.twitter.com/ProDemos

• Facebook: ProDemos – Huis voor Democratie en rechtsstaat •

Bon

Huis voor democratie en rechtsstaat

ProDemos

Ik bestel graag:

- ☐ Ik bestel ___ pakketten van de *Kinderkrant Prinsjesdag* (ISBN 97890 6473 4892). Een pakket bevat 35 exemplaren en een docentenhandleiding en kost € 43,00
- ☐ Ik bestel ___ exemplaren van de reader *10 handige werkvormen voor groep 7 en 8* à € 3,50 per stuk
- ☐ Ik bestel ___ exemplaren van het boek *Het Haagse Binnenhof* (ISBN 97890 6473 4755) à € 24,95 per stuk
- ☐ Ik bestel ___ pakketten van *200 jaar Koninkrijk – Kinderkrant* (P90016). Een lespakket bestaat uit 35 leerlingenboekjes en een instructie voor de docent en kost € 10,00
- ☐ Ik bestel ___ pakketten van *200 jaar Koninkrijk – geschiedenis vmbo* (P90017). Een lespakket bestaat uit 35 leerlingenboekjes en een instructie voor de docent en kost € 10,00.
- ☐ Ik bestel ___ pakketten van *200 jaar Koninkrijk – geschiedenis havo/vwo* (P90018). Een lespakket bestaat uit 35 leerlingenboekjes en een instructie voor de docent en kost € 10,00.
- ☐ Ik bestel ___ pakketten van *200 jaar Koninkrijk – maatschappijleer vmbo* (P90019). Een lespakket bestaat uit 35 leerlingenboekjes en een instructie voor de docent en kost € 10,00.
- ☐ Ik bestel ___ pakketten van *200 jaar Koninkrijk – maatschappijleer havo/vwo* (P90020). Een lespakket bestaat uit 35 leerlingenboekjes en een instructie voor de docent en kost € 10,00.
- ☐ Ik bestel ___ exemplaren van de gratis publicatie *Wie bestuurt de Europese Unie* (bij meer dan tien exemplaren brengen wij verzendkosten in rekening)
- ☐ Ik bestel ___ exemplaren van de gratis publicatie *Wat is rechtspraak?* (bij meer dan tien exemplaren brengen wij verzendkosten in rekening)

Ik abonneer me graag op de:

- ☐ Papieren nieuwsbrief (4 x per jaar)
- ☐ Digitale nieuwsbrief: algemeen (10 x per jaar)
- ☐ Digitale nieuwsbrief: educatie (10 x per jaar)
- ☐ Onderwijskrant Actueel (gratis digitale lesbrief met lestsips en werkvormen over de actualiteit)
- ☐ Politiek in Praktijk (gratis digitale lesbrief met iedere maand een toegankelijke werkvorm voor praktijkonderwijs, speciaal onderwijs en vmbo-bb/kb)

E-mail

Naam

Adres

Postcode/Plaats

Stuur de bon in een envelop naar:

ProDemos – Huis voor democratie en rechtstaat
Hofweg 1H
2511 AA Den Haag